

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης
του Τμήματος Ελληνικής Φιλολογίας του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης
σε συνεργασία με το
Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. «Δημόκριτος» - Ινστιτούτο Πληροφορικής και Επικοινωνιών
με τίτλο: «Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική της Ένταξης»

**ΑΠΟΨΕΙΣ ΓΟΝΕΩΝ ΚΩΦΩΝ ΚΑΙ ΒΑΡΗΚΟΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΤΟΥΣ ΑΠΟ ΚΩΦΟΥΣ ΚΑΙ ΑΚΟΥΟΝΤΕΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥΣ**

**PARENTS OF DEAF PUPILS AND PUPILS HEARING DIFFICULTIES VIEWS
ON THEIR CHILDREN'S EDUCATION BY DEAF AND HEARING TEACHERS**

ΤΟΥ

Ρίκκου Θεόδωρου

Μεταπτυχιακή διατριβή που υποβάλλεται

στην τριμελή επιτροπή για την απόκτηση μεταπτυχιακού τίτλου του
Προγράμματος μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης
του Τ.Ε.Φ.-Δ.Π.Θ. σε συνεργασία με το Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. «Δημόκριτος» – Ινστιτούτο Πληροφορικής
και Επικοινωνιών με τίτλο: «Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική
της ένταξης»

Εγκεκριμένο από την τριμελή επιτροπή:

1ος Επιβλέπων: Δρ. Ζωή Γαβριηλίδου, Καθηγήτρια Τ.Ε.Φ., Δ.Π.Θ.

2ος Επιβλέπων: Δρ. Αγαθή Σταθόπουλου, ΕΕΤΠ ΕΚΕΦΕ Δημόκριτος.

3ος Επιβλέπων: Δρ. Ζωή Καραμπατζάκη, Συνεργαζόμενη Ερευνήτρια, ΕΚΕΦΕ Δημόκριτος.

Κομοτηνή/Αθήνα

2018

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα έρευνα έχει σκοπό να διερευνήσει τις απόψεις των γονέων κωφών/βαρήκων μαθητών που φοιτούν στα Ειδικά Σχολεία Κωφών και Βαρήκων Αττικής για τους κωφούς και ακούοντες εκπαιδευτικούς που διδάσκουν στα σχολεία αυτά. Η συμμετοχή σε ερωτηματολόγια που είχαν δοθεί για αυτό το σκοπό 131 γονέων κωφών/βαρήκων παιδιών από έξι ειδικά σχολεία κωφών και βαρήκων, που ανήκουν στη Α/βάθμια και Β/βάθμια εκπαίδευση, ήταν πολύ σημαντική για την έρευνα. Η ανάλυση δεδομένων έδειξε ενδιαφέροντα αλλά και παράλληλα αντικρουόμενα σημεία τόσο στις απαντήσεις του ερωτηματολογίου όσο και στα ερευνητικά ερωτήματα. Πιο συγκεκριμένα, οι γονείς έχουν αρχίσει να αποδέχονται τη δίγλωσση προσέγγιση στη διδασκαλία των παιδιών τους από κωφούς και ακούοντες εκπαιδευτικούς και δηλώνουν απολύτως ευχαριστημένοι από τη φοίτηση των παιδιών τους στα Ειδικά Σχολεία Κωφών και Βαρήκων. Ενώ οι κωφοί/βαρήκοι μαθητές είναι ικανοί γνώστες Ε.Ν.Γ., οι ακούοντες γονείς δηλώνουν ότι δεν είναι καλοί γνώστες της Ε.Ν.Γ., της πρώτης γλώσσας των κωφών/βαρήκων μαθητών βάση της νομοθεσίας. Παράλληλα, τόσο οι ακούοντες όσο και οι κωφοί/βαρήκοι γονείς του δείγματος πιστεύουν ότι η αποτελεσματικότερη διδασκαλία Ε.Ν.Γ. γίνεται από ακούοντες εκπαιδευτικούς και όχι φυσικούς νοηματιστές/κωφούς εκπαιδευτικούς. Τόσο οι κωφοί όσο και οι βαρήκοι γονείς στην πλειοψηφία τους επιλέγουν ακούοντες επαγγελματίες.

Λέξεις κλειδιά: κωφός εκπαιδευτικός, γονείς κωφών/βαρήκων μαθητών, δίγλωσση προσέγγιση, Ελληνική Νοηματική Γλώσσα (Ε.Ν.Γ.), φυσικός νοηματιστής.

ABSTRACT

The aim of the study is the examination and investigation of parents', having children with hearing difficulties, opinions. The focuses of this project are parents that their children attend Special Schools for Deaf and Hearing Impairments. For the purpose of this study a questionnaire constructed and distributed to 131 parents that their children attend six Special Schools for Deaf and Hearing Impairments in the region of Athens Attiki both in Primary and Secondary section. The analysis of the answers gave interesting and contradictory findings. Specifically all parents seem to accept the bilingual teaching approach and state their satisfaction of the programmes delivered by Special Schools for Deaf and Hearing Impairments. Although, parents recognise their children competence in the use of Sign Language (first language for deaf and hearing impaired by law), they admit their lack of knowledge. Both hearing and deaf parents prefer the teaching of Sign Language to take place by hearing educators rather than deaf native signer professionals. Deaf and hearing impaired parents prefer hearing teachers.

Key words: deaf teacher, parents of deaf/hearing impaired pupils, bilingual approach, Greek Sign Language (G.S.L.), native signer.

Βιβλιογραφία:

- Albertini, J. A. & S. Schley (2003). Writing: Characteristics, Instruction, and Assessment". In M. Marschark & P. E. Spencer (eds), *Oxford Handbook of Deaf Studies, Language and Education*. New York: Oxford University Press, pp. 123-135.
- Allen, T. (1992). "Subgroup Differences in Educational Placement for Deaf and Hard of Hearing Students". *American Annals of the Deaf, Volume 137, Number 5*, pp. 381-388.
- Αντζάκας Γ. (2010). Η ιστορία των κωφών. Ελευθεροτυπία. Ανακτήθηκε στις 31/7/2018 από: <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=132964>.
- Arnos, K. 1997. «Genetic Counseling for Hearing Loss» *Volta Review*, 99, no5: 85-96.
- Baker, C. 2001. «Εισαγωγή στη διγλωσσία και τη δίγλωσση εκπαίδευση». Αθήνα: Gutenberg.
- Bemmis, S. 1858. Report of the Influences of Marriages of Consanguinity. Philadelphia: Collins.
- Bender, R. 1970. *The Conquest of Deafness*. Cleveland: Case Western Reserve.
- Best, H. 1943. *Deafness and the Deaf in the United States*. New York: Macmillan.
- Bienenstock, M. A., and M. Vernon. 1994. «Classification by the States of Deaf and Hard of Hearing». *American Annals of the Deaf, Volume 139, Number 2*, pp. 80 – 85.
- Blamey, P., J. Z. Saranr, L. E. Paatsch, J. G. Barry, C. P. Wales & M. Wright (2001). "Relationship among Speech Perception, Production, Language, Hearing Loss and Age in Children with Impaired Hearing". *Journal of Speech, Language and Hearing Research 44: 264-285*.

Brown, K., L. Hopkins and M. Hudgins. 1967. «Causes of Childhood Deafness». Proceedings of the International Conference on Oral Education of the Deaf. Washington, D.C.: A. G. Bell Association, 77 – 107.

Buxton, 1858. An Inquiry into the Causes of Deaf-Dumbness, Congenital and Acquired. Liverpool, England: Brakell.

Carton, L. 1883. L' Education de Sourds - Muets (in Miscelleae). Paris: Dubrano & Duport. Centers and Services for Deaf-Blind Children. 1969. Washington, D.C.: Bureau of Education for the Handicapped.

Chaves, T. and J. Solar. 1974. «Pedro Ponce de Leon: First Teacher of the Deaf». *Sign Language Studies, Volume 5, Number 1, pp. 48 – 63.*

Cohen, N. L., S. B. Waltzman, and S. G. Fisher. 1993. «Complications Related to Cochlear Implants». *New England Journal of Medicine*, 328, no. 4: 233-237.

Davis, H. 1970. «Abnormal Hearing and Deafness». In *Hearing and Deafness*. Edited by H. Davis and R. Silverman. New York: Holt, 83 – 139.

Δ.Ε.Π.Π.Σ. – Α.Π.Σ για κωφούς και βαρήκοους μαθητές, (2004). Α' τόμος, Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, Μάρτιος 2004, Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Τμήμα Ειδικής Αγωγής, Έργο: Χαρτογράφηση-Αναλυτικά Προγράμματα Ειδικής Αγωγής, Υπεύθυνη: Λαμπροπούλου Βενέττα.

Deland, F. 1931. The Story of Lipreading. Washington, D.C.: Volta Bureau.

Εθνικό Ίδρυμα Κωφών. Ανακτήθηκε στις 8/7/2018 από: <https://www.idrimakofon.gr/%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%AF%CE%B1/>.

Ειδικό Νηπιαγωγείο και Δημοτικό Σχολείο Κωφών & Βαρηκών Λυκόβρυσης-Πεύκης. Ανακτήθηκε στις 27/8/2018 από: http://dim-ekv-filoth.att.sch.gr/autosch/joomla15/index.php?option=com_content&view=article&id=97%3A2013-03-07-07-15-24&catid=20%3A2011-12-21-08-51-51&Itemid=2&lang=el.

Ειδικό Δημοτικό Σχολείο Κωφών – Βαρήκων Πάτρας. Ανακτήθηκε στις 8/7/2018 από: http://www.sholeiokofon.gr/?section=631&language=el_GR.

Ειδικό Γυμνάσιο και Λύκειο Κωφών και Βαρήκων Αγ. Παρασκευής. Ανακτήθηκε στις 31/7/2018 από: http://lyk-ekv-ag-parask.att.sch.gr/public_html/istoriko.html.

Enerstvedt, R. T. 1999. Legacy of the Past: Those Who Are Gone but Have Not Left. Dronning, Denmark: Forlaget Nord-Press.

Ευήκοον, (2018). Τι είναι τα ακουστικά βαρηκοΐας - Ιστορική Αναδρομή. Ανακτήθηκε στις 31/7/2018 από <http://www.evikoon.gr/akoustika/ti-einai-ta-akoustika-varikoias/>.

Ewoldt, C., N. Israelite & R. Hoffmeister (1986). A Review of the Literature on the Effective Use of Native Sign Language on the Acquisition of a Majority Language by Hearing Impaired Students. A Final Report to Minister of Education, Ontario. Faculty of Education, York University and Center for the Study of Communication and Deafness, Boston University.

Fundenberg, H., D. Sytes, J. Caldwell, and J. Wells. 1980. Basic and Clinical Immunology. Los Altos, Calif.: Lange Medical Publications.

Furth, H. (1964). Thinking Without Language. New York, Free Press.

Ζώνιου – Σιδέρη Αθηνά, 1998, «Οι ανάπηροι και η εκπαίδευσή τους – Μια ψυχοπαιδαγωγική προσέγγιση της ένταξης», Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.

Ζώνιου-Σιδέρη, Α. (2012). Ενταξιακή Εκπαίδευση & Κοινωνική Δικαιοσύνη στη Σύγχρονη Εποχή: Ερωτήματα και Προβληματισμοί. *Η Κρίση και ο Ρόλος της Παιδαγωγικής: Θεσμοί, Αξίες, Κοινωνία. 12ο Παγκύπριο Συνέδριο Παιδαγωγικής Εταιρείας Κύπρου, 8-9 Ιουνίου 2012, Λευκωσία, Πανεπιστήμιο Κύπρου.* Ανακτήθηκε από: http://www.pek.org.cy/Proceedings_2012/keynotes/sideri_all.pdf στις 10/06/2018.

- Garnett, C. 1968. *The Exchange of Letters between Samuel Heinicke and Abbe Charles Michel de l' Epée*. New York: Vantage
- Geers A. E. & J. S. Moog (1989). "Predicting Spoken Language Acquisition in Profoundly Deaf Children". *Journal of Speech and Hearing Disorders* 52: 84-94.
- Gordon, J. 1885. «Deaf Mutes and the Public Schools from 1815 to the Present Day». *American Annals of the Deaf, Volume 30, Number 2, pp. 121 – 143*.
- Hatzopoulou, M. (2008). «*Acquisition of Reference to Self and others in Greek Sign Language. From Pointing Gesture to Pronominal Pointing Signs*». Stockholm: Stockholm University.
- Hoffmeister, R. (1994). "Metalinguistic Skills in Deaf Children: Knowledge of Synonyms and Antonyms in ASL". In J. Mann (ed.), *Proceeding of the Post Milan: ASL and English Literacy Conference*, Washington DC: Gallaudet University Press.
- Holt, J. A., C. B. Traxler & T. E. Allen (1997). *Interpreting the Scores: A User's Guide to the 9th Edition of the Stanford Achievement Test for Educators of Deaf and Hard of Hearing Students*. Technical Report 97-1, Gallaudet Research Institute, Washington DC: Gallaudet University.
- Hubbard, G. 1868. *The First Annual Report of the Clarke Institution for Deaf Mutes*. Boston: Wright & Potter.
- Hudgins, R. 1973. «Causes of Deafness among Students at the Clarke School for the Deaf». *Clarke School for the Deaf, 106th Annual Report*. Northampton, Mass., 59 – 60.
- Καραπαναγιώτου Μ., Χατζοπούλου Μ., 2014. «Οδηγός Διαφοροποιημένης Εκπαίδευσης για Κωφούς και Βαρήκοους Μαθητές», Πρόγραμμα Μέτρων Εξατομικευμένης Υποστήριξης Μαθητών με Αναπηρίες με τη χρήση Νέων Τεχνολογιών και Ψηφιακού Εκπαιδευτικού Υλικού. Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων – Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (Ι.Ε.Π.) Αθήνα 2014.

Καρούτζου, Γ., Τσίμπος, Χ. & Παγούνη, Β. (2006). Η εκπαίδευση, η κατάρτιση και η πρόσβαση στις νέες τεχνολογίες των ατόμων με ειδικές ανάγκες (Α.Μ.Ε.Α.) στην Ελλάδα. *Το ελληνικό σχολείο και οι προκλήσεις της σύγχρονης κοινωνίας*. 1ο Εκπαιδευτικό συνέδριο, 12-14 Μαΐου 2006, Ιωάννινα, Περιφερειακή Διεύθυνση Α/βάθμιας & Β/βάθμιας Εκπαίδευσης Ηπείρου. Ανακτήθηκε από: <http://users.sch.gr/stefanski/amea/karoytzou-tsimpos-pagouni.pdf> στις 10/06/2018.

Knoors H. (2006). «Educational Responses to Varying Objectives of Parents of Deaf Children: A Dutch Perspective». Published by Oxford University Press

Konigsmark, B. 1969a. «Hereditary Deafness in Man, Part 1». *New England Journal of Medicine*, 281: 713 – 720.

Konigsmark, B. 1969b. «Hereditary Deafness in Man, Part 2». *New England Journal of Medicine*, 281: 774 – 778.

Konigsmark, B. 1969c. «Hereditary Deafness in Man, Part 3». *New England Journal of Medicine*, 281: 827 – 832.

Konigsmark, B. 1972. *Genetic Hearing Loss with No Associated Abnormalities*, Chicago: Maico Audiological Library Series, Vol. 11 Report 6.

Κουρμπέτης Β. (1997). «Κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη των κωφών παιδιών». *Κοινωνική Εργασία* 45: 7-18.

Κουρμπέτης Β., Αδαμοπούλου Α. & Φερεντίνος Σ. 2001. «Από την Αναπηρία στην Ενδυνάμωση του Κόσμου των Κωφών: Μορφές διακρίσεων που υφίστανται οι Κωφοί στην Ευρώπη». ΟΜΚΕ: Αθήνα.

Κουρμπέτης Β., Χατζοπούλου Μ., Σαβαλίδου Φ., & Σίμψα Θ. (2007). *Διαναπηρικός Οδηγός Επιμόρφωσης – «Προσεγγίζοντας την Κώφωση»*. Ε.Π.Ε.Α.Ε.Κ.: Πρόσβαση για Όλους, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών (τμήμα Ψυχολογίας), Αθήνα 2007.

- Κουρμπέτης, Β., Χατζοπούλου Μ. (2010). *Μπορώ και με τα Μάτια μου, Εκπαιδευτικές Προσεγγίσεις και πρακτικές για κωφούς μαθητές*, Αθήνα: Εκδόσεις: Καστανιώτης.
- Kourbetis, V. & R. Hoffmeister (1985). *Greek Sign Language and its Use in Greece*. The International Congress on Education of the Deaf, August 4-9, Manchester, England.
- Λαμπροπούλου Β., Α. Οκαλίδου, (1999). «Διάγνωση – Αποκατάσταση Βαρηκοΐας. Συμβουλευτική Γονέων και Έγκαιρη Παρέμβαση». Δεύτερο Εκπαιδευτικό Πακέτο Επιμόρφωσης – Μονάδα Ειδικής Αγωγής/Κωφών – Π.Τ.Δ.Ε. Πανεπιστημίου Πάτρας. Ανακτήθηκε στις 25/7/2018 από: <http://www.specialeducation.gr/files4users/files/pdf/module1.pdf>.
- Λαμπροπούλου, Β. (1997). «Εξέταση της γραπτής γλώσσας των κωφών μαθητών». Σύγχρονη Εκπαίδευση 93: 60-69.
- Λαμπροπούλου, Β. (2005). «Συμμετοχή: Τι πραγματικά Εννοούμε». Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου 21 – 22 Μαρτίου 2005 «Η συμμετοχή των Κωφών στην Εκπαίδευση & την Κοινωνία: Διεθνές Προοπτικές», Πανεπιστήμιο Πατρών, Π.Τ.Δ.Ε., Μονάδα Αγωγής Κωφών, επιμέλεια: Λαμπροπούλου Β.
- Lamproulou V. & M. M. Konstantareas, (1998). «Child Involvement and Stress in Greek Mothers of Deaf Children». *American Annals of the Deaf, Volume 143, Number 4, pp. 296 – 304*.
- Lane H., Hoffmeister R. & Bahan B., 1996. «A Journey into the DEAF – WORLD», San Diego – California: DawnSignPress.
- Lenneberg, E. 1967. *Biological Foundations of Language*. New York: John Wiley & Sons.
- Mayberry, R. 1992. “The Cognitive Development of Deaf Children: Recent Insights”. In S. Segalowitz & I. Rapin (eds), *Child Neuropsychology, Volume 7 of Handbook of Neuropsychology*, Amsterdam: Elsevier, 51-68.

- Mayberry, R. (1994). "The Importance of Childhood to Language Acquisition: Insights from American Sign Language". In J. C. Goodman & H. C. Nusbaum (eds), *The Development of Speech Perception: The Transition from Speech Sounds to Words*. Cambridge, MA: MIT Press, 57-90.
- McClure, W. 1969. «Historical Perspectives on Education of the Deaf». In *Persons with Hearing Loss*. Edited by J. Griffith, Springfield, Ill.: Charles C Thomas.
- McKusing, V. 1983. *Mendelian Inheritance in Man*. 6th ed. Baltimore: Johns Hopkins Press.
- Meadow, K. 1980. *Deafness and Child Development*. Berkeley: University of California Press.
- Moore, D. 1998a. «Genetic Engineering and our Brave New World». *American Annals of the Deaf, Volume 143, Number 3, pp. 223 – 224*.
- Moore, D. 1998b. «Race, Ethnicity, and minority Status». *American Annals of the Deaf, Volume 143, Number 4, pp. 291 – 292*.
- Moore, D. 2011. «Εκπαίδευση και Κώφωση – Ψυχολογική Προσέγγιση, αρχές και πρακτικές». Εκδοτικός οίκος: Πεδίο. Αθήνα.
- Morrell, R. J., H. J. Kim, L. J. Hood, L. Goforth, K. Friderice, R. Fisher, G. Van Camp, C. I. Berlin, C. Oddoux, H. Ostrer, B Keats, and T. B. Friedman. 1999. «Mutations in the Connexion 26 Gene (GJB2) Among Askenazi Jews with Nonsyndromic Deafness». *New England Journal of Medicine*, 339: 1500 – 1505.
- Myklebust H., & Brutton, M. (1953). "A study of visual perception in deaf children." *Acta Oto-Laryngologica, Supplementum*, 105.
- Newport, E. & R. Meier (1985). "The Acquisition of American Sign Language". In D. I. Slobin (ed.), *The Cross-Linguistic Study of Language Acquisition. Volume 1: The Data*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 881-938.
- Ortland B., (2006). *Die eigene Behinderung im Fokus*, Bad Heilbrunn.

- Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας, (2001), WHO. International classification of functioning, disability and health. Geneva, World Health Organization.
- Padenn, C., T. Humphries, 1988. «Deaf in America: Voices from a Culture». Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Παπαφράγκου, Κ. (1996). «Ακοολογία», Αθήνα, Εκδοτικός Οίκος: Μαυρομάτης.
- Pappas, D. 1985. Diagnosis and Treatment of Hearing Impairment in Children. San Diego: College Hill Press.
- Peet, H. 1851. «Memoir on the Origin and Early history of the Art of Education the Deaf and Dump». *American Annals of the Deaf, Volume 4, Number 2, pp. 129 – 161.*
- Peet, H. 1852. Statistics of the Deaf and Dump. New York: Egbert.
- Pintner, R., Eisenson, J., & Stanton, M. (1941). *The Psychology of the Physically Disabled*. New York: Crofts & Company.
- Plann, S., 1997. «A Silent Minority – Deaf Education in Spain, 1550 – 1835» University of California Press, Berkeley / Los Angeles / London.
- Πολυχώρος Κιβωτός. Ανακτήθηκε στις 8/7/2018 από: <http://www.kivotos-polyhoros.gr/site/index.php/home-8/home-10/home-11>.
- Powers, S. 1999. «The Educational Attainments of the Deaf Students in Mainstream Programs in England». *American Annals of the Deaf, Volume 144, Number 3, pp. 261 – 269.*
- Ries, P. 1973. Further Studies in Achievement Testing, hearing Impaired Students, Spring 1971. Washington, D.C.: Gallaudet College Office of Demographic Studies, Ser. D., No. 13.
- Rifkin, J. 1998. The biotech Century: Harnessing the Gene and Remaking the World. New York: Tarchner/Putnam.

- Rosenstein, J. (1961). "Perception, cognition and language in deaf children." *Exceptional Children*, 27 (3), 276-284.
- Sacks, O. 2009. «Βλέποντας φωνές – Περιήγηση στον κόσμο των Κωφών». Αθήνα, εκδοτικός οίκος: ΑΓΡΑ.
- Sank, D., and F. Kallman. 1963. «The Role of Heredity in Early Total Deafness». *Volta Review*, 65, no. 1: 461 – 476.
- Schick, B., M. Marschark & P. E. Spencer (2006). *Advances in Sign Language Development of Deaf Children*. New York: Oxford University Press.
- Schildroth, A. 1994. «Inclusion or Exclusion?». *American Annals of the Deaf, Volume 139, Number 2, pp. 239 – 243*.
- Seguin, E. 1932. *Jacobo Rodriguez Pereira: Primer Maestro de Sordomudos en Francia* (translated from French to Spanish by Jacobo Orellano Garrido). Madrid: Francisco Beltran.
- Smith, P. (1997). *Parenting a child with special needs: a guide to reading and resources*. NICHCY News Digest. 2nd ed. Washington, D.C.: NICHCY; 2-5.
- Σούλης, Σ. (2013). *Εκπαίδευση και αναπηρία*. Ανακτήθηκε από: <http://www.esaea.gr/useful-links/39-publications/books-studies/495-ekpaideytiko-egxeiridio-no-3-ekpaideysi-kai-anapiria-toy-spyridona-georgiou-soyli> στις 10/06/2018.
- Σταθόπουλος, Π. (1999). *Κοινωνική Πρόνοια, μια γενική θεώρηση*. Αθήνα: Έλλην
- Σταθοπούλου, Α., Καραμπατζάκη Ζ., Δήμου Σ. (2017). «Η Μετα- Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση και Κατάρτιση των Ατόμων με Μαθησιακές Δυσκολίες». *Θέματα Ειδικής Αγωγής*, 79 (3-11).
- Stango, S. 1983. «Congenital and Perinatal Cytomegalovirus Infections». *Seminars in Perinatology*, 7, no. 1: 31 – 42.

- Strauss, M. 1999. «Hearing Loss and Cytomegalovirus». *Volta Review*, 99, no. 5: 71 – 74.
- Συμβούλιο Υπουργών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, απόφαση 93/136/ΕΟΚ, ΕΕ αριθ. L56 της 09/03/93, σελ. 30.
- Turner, W. 1868. «Hereditary Deafness». *Proceedings of the National Conference of Principals of Institutions for the Deaf and Dump*. Washington, D.C.: Gallaudet College, 91 – 96.
- Vernon, M. (1967). "Relationship of language to the thinking process." *Archives of Genetic Psychiatry*, 16 (3), 325-333.
- Vernon, M. 1967a. «Rh Factor and Deafness». *Exceptional Children*, 34, no. 1: 5 – 12.
- Vernon, M. 1967b. «Meningitis and Deafness». *Laryngoscope, Volume 10, Number 9, pp. 1856 – 1874*.
- Walter, V. 1990. The ties that bind: Hearing children and deaf parents talk about being a family. *Gallaudet Today*, 21(1), 2 – 11.
- Werner, H. 1932. «History of the Problem of Deaf Mutism until the 17th Century». (Translated from German by C. K. Bonning). Jena, Germany: Verlag Von Gustav Fisher.
- Woodward, J. (1990). "Sign English in the Education of Deaf Students". In H. Borsnstein (ed.), *Manual Communication in America*. Washington DC: Gallaudet University Press, 67-80.
- Χατζοπούλου Μ. (2011). Πρόταση Οργάνωσης Εθνικού Δικτύου Παροχής Υπηρεσιών Έγκαιρης Παρέμβασης και Υποστήριξης. *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, τ.167: 61-78.
- Χατζοπούλου, Μ. (2018). Προδιαγραφές και Κριτήρια Αξιολόγησης Προσβάσιμου Εκπαιδευτικού Υλικού και Λογισμικού για Μαθητές με Κώφωση. Ανακτήθηκε στις 31/7/2018 από <http://prosvasimo.gr/el/anaptiksh-prodiagrafw-prosvasimou-ekpaideutikou-ylikou>.